

TRANSFORMATION OF SAVINGS AND LOAN ASSOCIATIONS IN OTHER TYPES OF FINANCIAL INSTITUTIONS

TRANSFORMACIJA ŠTEDNO KREDITNIH ZADRUGA U DRUGE OBLIKE FINANCIJSKIH INSTITUCIJA

FILIPOVIC, Ivica; PERVAN, Ivica & VASILJ, Marijana

Abstract: Harmonization with EU legislation has also brought changes in Croatian financial system regulation. Among other things, Credit Unions Law was enacted, as well as The amendments to the Banking Law. These laws inaugurate new types of financial institutions: savings banks and credit unions. By inaugurating these institutions, savings and loan associations became history. This paper analyses basic characteristics of savings and loan associations as well as characteristics of their transformation into savings banks and credit unions.

Key words: financial institutions, banks, savings and loan associations, credit unions, savings banks

Sažetak: Usklađivanje sa zakonodavstvom Europske unije donijelo je i promjene u normativnom uređenju financijskog sustava Republike Hrvatske. Između ostalog, usvojen je Zakon o kreditnim unijama kao i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o bankama. Tim zakonima uvode su nove vrste financijskih institucija: štedne banke i kreditne unije. Inauguriranjem ovih institucija u povijest odlaze štedno kreditne zadruge. U radu se prikazuju osnovne karakteristike poslovanja štedno kreditnih zadruga, kao i obilježja njihove transformacije u štedne banke ili kreditne unije.

Ključne riječi: : financijske institucije, banke, štedno kreditne zadruge, kreditne unije, štedne banke

Authors' data: Ivica Filipović, dr.sc., Sveučilišni studijski centar za stručne studije, Split, ifilipov@oss.unist.hr; Ivica Pervan, dr.sc., Ekonomski fakultet, Split, ivica.pervan@efst.hr; Marijana Vasilj, dipl.oec., Sveučilišni studijski centar za stručne studije, Split, mvasilj@oss.unist.hr.

1. Uvod

Poslovanje štedno kreditnih zadruga u Republici Hrvatskoj od ranih 90-tih godina prošlog stoljeća do danas nije praćeno odgovarajućom zakonskom i drugom regulativom, niti su ta normativna rješenja pravodobno donášana. Kao posljedica toga čak se jedno vrijeme nije znao ni točan broj ovih financijskih institucija, a kamo li podaci o njihovom poslovanju i sl. Manjak podataka, odnosno netransparentnost u izvještavanju o poslovanju štedno kreditnih zadruga u Republici Hrvatskoj, jedan je od osnovnih razloga nepostojanja opsežnijih znanstvenih istraživanja u ovom području. Vremenom je zakonski okvir poslovanja ovih institucija bio sve uređeniji, ali nikada do kraja dorećen. Najnovija zakonska rješenja štedno kreditne zadruge šalju u povijest ostavljajući im mogućnost ili da se transformiraju u druge oblike financijskih institucija – štednu banku odnosno kreditnu uniju, ili da se odluče za pokretanje postupka likvidacije. Štedno kreditne zadruge u Republici Hrvatskoj čine najbrojniju skupinu nebankarskih financijskih posrednika. Poradi toga, kao i zbog velikog broja članova uključenih u njihov rad, štedno kreditne zadruge su važan segment financijskog sustava.

U radu se pomoću analize empirijskih podataka o poslovanju štedno kreditnih zadruga te pomoću komparativne analize regulative koja uređuje njihovo poslovanje te poslovanje štednih banaka i kreditnih unija prikazuju uloga i značenje štedno kreditnih zadruga u financijskom sustavu Republike Hrvatske, kao i osnovna obilježja transformacije štedno kreditnih zadruga u druge oblike financijskih institucija, tj. u štedne banke ili kreditne unije.

Rad se temelji na analizi podataka o poslovanju 104 štedno kreditne zadruge koje su djelovale na području Hrvatske krajem 2006. godine, a cilj rada je identificirati dostignutu razinu transformacije štedno kreditnih zadruga u druge oblike financijskih institucija sukladno novoj zakonskoj regulativi.

2. Štedno kreditne zadruge u financijskom sustavu Republike Hrvatske

Štedno kreditna zadruga je financijska institucija zadrugara u čijem poslovanju, prema načelu uzajamne pomoći, sudjeluje svaki njezin član. Poslovanje štedno kreditnih zadruga uređeno je Zakonom o štedno kreditnim zadrugama (Narodne novine, 84/02) kojim se, između ostalog, regulira osnivanje, djelatnost, nadzor nad poslovanjem i prestanak rada ovih financijskih institucija. Sukladno navedenom zakonu štedno kreditne zadruge mogu prikupljati štedne uloge od članova u domaćoj valuti, odobravati kredite i garancije članovima, obavljati financijsko knjigovodstvene, konzalting i mjenjačke poslove za članove te ulagati slobodna sredstva u vrijednosne papire Republike Hrvatske.

Štedno kreditnu zadrugu može osnovati najmanje trideset poslovno sposobnih fizičkih osoba, pri čemu ukupan iznos zadružnih udjela ne može biti manji od 100.000 kuna, a članovi su ravnopravni neovisno o broju udjela koje posjeduju. Svojstvo člana stječe se sudjelovanjem u osnivanju štedno kreditne zadruge ili naknadnim pristupanjem zadruzi, pri čemu svaki član mora u zadrugu unijeti propisani zadružni ulog. Štedno kreditne zadruge tvore najbrojniju skupinu

nebankarskih financijskih posrednika. Krajem 2006. godine u Hrvatskoj su djelovale čak 104 štedno kreditne zadruge koje su poslovale pretežno s građanima i imale oko 177 tisuća zadrugara.

Njihov značaj i udio u financijskom sustavu Republike Hrvatske prikazuje tablica 1. Iako najbrojnije među financijskim institucijama, štedno kreditne zadruge je gotovo nemoguće uspoređivati s bankama. Naime, ukupna imovina štedno kreditnih zadruga u 2006. godini iznosi 1.737,57 milijuna kuna i predstavlja 0,47% ukupne imovine hrvatskih financijskih institucija, čime daleko zaostaju za bankama, koje zauzimaju čak 82,95% ukupne imovine tih institucija.

Ako se promatra udio imovine štedno kreditnih zadruga u ukupnoj imovini banaka, on je neznatno veći i iznosi 0,57% njihove ukupne aktive. Iako se ukupna imovina štedno kreditnih zadruga može mjeriti tek s ukupnom imovinom jedne manje hrvatske banke, broj štedno kreditnih zadruga i broj članova uključenih u njihov rad upućuju na važnost ovih institucija u financijskom sustavu Republike Hrvatske. Podaci prikazani u tablici 1. pokazuju da su štedno kreditne zadruge najbrojnije nebankarske financijske institucije u Republici Hrvatskoj, a njihov udio u ukupnom broju financijskih institucija iznosi čak 39,10%.

Financijske institucije	2006.			
	Broj institucija	Udio u ukupnom broju institucija (%)	Imovina (u mil. kuna)	Udio u ukupnoj imovini (%)
Banke	33	12,41	304.605,30	82,95
Štedno-kreditne zadruge	104	39,10	1.737,57	0,47
Štedionice	5	1,87	6.362,50	1,73
Investicijski fondovi	79	29,70	18.482,42	5,03
Mirovinski fondovi	20	7,52	16.377,06	4,46
Društva za osiguranje	25	9,40	19.662,80	5,36
Ukupno	266	100,00	367.227,65	100,00

Tablica 1. Financijske institucije u Republici Hrvatskoj

Iako je osnovni cilj Zakona o štedno kreditnim zadrugama bio osnovati institucije koje će svojim članovima omogućiti lakši pristup izvorima financiranja po načelima jednakosti, uzajamnosti i međusobne pomoći, poslovanje ovih institucija u proteklom razdoblju pratili su i određeni nedostaci uočeni u zakonskim rješenjima u ovoj oblasti. Ovdje se prije svega misli, imajući u vidu specifičnosti poslovanja štedno kreditnih zadruga, na neodgovarajući sustav nadzora i kontrole ovog dijela financijskog sustava.

Uz to, iako je sustav štedno kreditnih zadruga nadziran od strane Ministarstva financija, u javno dostupnim izvješćima ovog ministarstva informacije o poslovanju štedno kreditnih zadruga (broj institucija i njihovih članova, financijski izvještaji i sl.) nisu objavljujane. Zbog odstupanja od prvobitno zamišljenog koncepta djelovanja štedno kreditnih zadruga te poboljšanja njihovog nadzora, otvoren je proces preoblikovanja štedno kreditnih zadruga u druge oblike financijskih institucija. Štedno kreditne zadruge prestaju postojati, a njihovo mjesto u hrvatskom financijskom sustavu preuzimaju kreditne unije i štedne banke.

Naime, nova zakonska regulativa definira potrebu preoblikovanja postojećih štedno kreditnih zadruga u štedne banke ili kreditne unije ili pak njihovu likvidaciju, ako usklađenje sa zakonom nije provedivo.

3. Štedna banka i kreditna unija kao alternativa budućeg ustroja štedno kreditnih zadruga

Stupanjem na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o bankama i Zakona o kreditnim unijama prestale su postojati štedno kreditne zadruge. Naime, ovim zakonima je predviđeno preoblikovanje ovih institucija u štedne banke, kreditne unije ili pokretanje postupka likvidacije. Tim zakonskim rješenjima uvedena je nova vrsta banaka u hrvatski bankarski sustav, a to su štedne banke.

Štedna banka je financijska institucija koja je od Hrvatske narodne banke dobila odobrenje za rad i koja može primati depozite, odobravati kredite, obavljati usluge platnog prometa u zemlji i pružati svojim klijentima ostale bankovne usluge za koje je dobila odobrenje. Međutim, ove institucije imaju uži obujam poslovanja od poslovnih banaka jer ne smiju obavljati poslove leasinga, factoringa, trgovanja instrumentima tržišta novca i kapitala, upravljati mirovinskim i investicijskim fondovima te imati savjetničku ulogu.

Dodatno ograničenje predstavlja i zabrana poslovanja i osnivanja podružnica ili predstavništava u inozemstvu. Jedan od razloga osnivanja štednih banaka leži u činjenici što su one prikladan oblik financijske institucije koji otvara mogućnosti nastavka poslovanja te rasta i razvoja onim štedno kreditnim zadrugama koje su prerasle normative poslovanja u području zadrugarstva. Uz to, štedne banke bi trebale omogućiti jednostavniji i brži pristup financijskim uslugama malim i srednjim tvrtkama, koje imaju sve značajniju ulogu u hrvatskom gospodarstvu. Najmanji iznos temeljnog kapitala potreban za osnivanje štedne banke jest 8 milijuna kuna. Štedna banka ne smije imati u svom temeljnom kapitalu povlaštene dionice (Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o bankama, Narodne novine, 141/06). Štedno kreditne zadruge koje ne uspiju zadovoljiti zahtjeve za preoblikovanje u štednu banku imaju mogućnost da se, sukladno Zakonu o kreditnim unijama (Narodne novine, 141/06), preoblikuju u kreditnu uniju.

Kreditna unija je financijska institucija osnovana na temelju načela koja osiguravaju ostvarivanje zajedničkog interesa i financijsku uzajamnost članova kreditne unije. Jedna od najvažnijih karakteristika kreditnih unija, koja ih razlikuje od drugih depozitnih institucija, je pravilo o članstvu na temelju međusobne povezanosti. Bit tog principa je da članovi kreditne unije mogu biti samo članovi neke određene udruge, profesije ili zemljopisnog područja. Međusobna povezanost članova kreditne unije po nekoj osnovi je ono što definira njezino članstvo (Mishkin & Eakins, 2005). Dakle, kreditna unija može biti osnovana na temelju načela zaposlenja, načela zanimanja, teritorijalnog načela ili drugog načela koje osigurava ostvarivanje zajedničkog interesa članova unije.

Najčešće načelo na temelju kojeg se osniva kreditna unija je načelo zaposlenja ili načelo zanimanja. Kreditne unije mogu primati novčane depozite svojih članova, odobravati im kredite u domaćoj valuti, dodjeljivati novčanu pomoć, davati jamstva u

domaćoj valuti te obavljati mjenjačke poslove. Primarni cilj kreditnih unija je zadovoljenje depozitnih potreba i potreba za kreditima članova unije (Saundes & Cornett, 2006). Dakle, specifičnost kreditnih unija je u tome što su organizirane kako bi zadovoljavale potrebe građana, svojih članova, a ne poslovnih subjekata. Kreditnu uniju u Republici Hrvatskoj može osnovati 30 ili više osoba koje dijele zajedničke interese i imaju cilj unaprijediti i zaštititi međusobne interese.

Minimalan kapital potreban za osnivanje kreditne unije je 500.000,00 kuna, što odgovara ukupnom iznosu članskih udjela. Najviši iznos udjela pojedinog člana i s njim povezane osobe ne smije prijeći pet posto ukupnog iznosa članskih udjela (Zakon o kreditnim unijama, Narodne novine, 141/06).

4. Transformacija štedno kreditnih zadruga u druge oblike financijskih institucija

Kao što je već naglašeno, stupanjem na snagu Zakona o kreditnim unijama prestao je važiti Zakon o štedno kreditnim zadrugama i započeo je proces preoblikovanja štedno kreditnih zadruga u druge oblike financijskih institucija. Sukladno novoj zakonskoj regulativi štedno kreditne zadruge, koje su na dan stupanja na snagu Zakona o kreditnim unijama imale odobrenje za rad i bile upisane u sudski registar, bile su obvezne u propisanim rokovima donijeti odluku o preoblikovanju u kreditnu uniju, odnosno štednu banku ili prestati s radom i pokrenuti postupak likvidacije.

Štedno kreditne zadruge koje su donijele odluku o nastavku rada kao kreditna unija, a takvih je bilo 37 odnosno 35,58% svih štedno kreditnih zadruga, trebale su u propisanom roku, uskladiti poslovanje s odredbama Zakona o kreditnim unijama i predati Hrvatskoj narodnoj banci zahtjev za dobivanjem odobrenja za rad kao kreditna unija. U zakonski propisanom roku od ukupno 37 štedno kreditnih zadruga koje su donijele odluku o nastavku rada kao kreditna unija, njih 18 je podnijelo zahtjev za dobivanjem odobrenja za rad, a 19 štedno kreditnih zadruga je naknadno odlučilo pokrenuti postupak likvidacije.

Od ukupnog broja štedno kreditnih zadruga koje su poslovale na kraju 2006. godine, njih 43 odnosno 41,35% je donijelo odluku o preoblikovanju u štednu banku. Ove štedno kreditne zadruge su bile obvezne, u skladu s propisanim rokovima, dostaviti Hrvatskoj narodnoj banci propisanu dokumentaciju i zahtjev za dobivanjem odobrenja za rad kao štedna banka. Od 43 štedno kreditne zadruge, 21 štedno kreditna zadruga je podnijela zahtjev za preoblikovanje u propisanom roku, 4 štedno kreditne zadruge su prestale poslovati u postupku statusne promjene pripajanja, a 18 štedno kreditnih zadruga je umjesto zahtjeva za dobivanje odobrenja za rad kao štedna banka, Hrvatskoj narodnoj banci dostavilo odluku o pokretanju postupka likvidacije. Ovi podaci pokazuju da je nova zakonska regulativa donijela značajne promjene u hrvatski financijski sustav. Naime, broj štedno kreditnih zadruga koje će se uspjeti transformirati u druge oblike financijskih institucija će biti znatno smanjen u odnosu na 104 štedno kreditne zadruge koje su poslovale u Republici Hrvatskoj krajem 2006. godine. Neki podaci o preoblikovanju štedno kreditnih zadruga u druge oblike financijskih institucija prikazani su u tablici 2.

U zakonski propisanim rokovima Hrvatskoj narodnoj banci je od 104 štedno kreditne zadruge, njih 18, odnosno 17,31% podnijelo zahtjev za dobivanjem odobrenja za rad kao kreditna unija. Zahtjev za dobivanjem odobrenja za rad kao štedna banka je podnijela 21 štedno kreditna zadruga, tj. 20,19% od ukupnog broja ovih institucija. Najveći broj štedno kreditnih zadruga je, zbog nemogućnosti zadovoljavanja novih propisa i usklađivanjem rada kao štedna banka ili kreditna unija, pokrenuo postupak likvidacije.

Na ovaj postupak se odlučilo 58,65%, odnosno 61 štedno kreditna zadruga. Od 104 štedno kreditne zadruge, njih 4, tj. 3,85% je dostavilo Hrvatskoj narodnoj banci rješenje nadležnog suda o statusnoj promjeni pripajanja.

Obilježja transformacije štedno kreditnih zadruga (ŠKZ)	Nastavak rada kao kreditna unija	Nastavak rada kao štedna banka	Pokretanje postupka likvidacije	Statusna promjena pripajanja	Ukupno
Broj ŠKZ	18	21	61	4	104
Udio u ukupnom broju ŠKZ	17,31%	20,19%	58,65%	3,85%	100%

Tablica 2. Preoblikovanje štedno kreditnih zadruga

Prikazani podaci ukazuju na privremene rezultate i učinke transformacije štedno kreditnih zadruga u druge oblike financijskih institucija tj. u štedne banke ili kreditne unije. Međutim, važno je naglasiti da taj proces nije završen i da broj štedno kreditnih zadruga koje su svoje poslovanje završile likvidacijom nije konačan.

Budući da Hrvatska narodna banka u prvoj polovici 2008. godine intenzivno obrađuje pristigle zahtjeve ovih financijskih institucija za preoblikovanje u štednu banku odnosno kreditnu uniju, ostaje za vidjeti koliko će štedno kreditnih zadruga uspješno završiti proces preoblikovanja i nastaviti poslovati kao štedna banka ili kreditna unija. Prve informacije o aktivnostima Hrvatske narodne banke vezanim za izdavanje odobrenja za nastavak rada štedno kreditnih zadruga kao štednih banaka odnosno kreditnih unija upućuju kako se može očekivati da će mali broj zahtjeva ovih financijskih institucija biti pozitivno riješen.

5. Zaključak

Aktualnom zakonskom regulativom nastoji se, kroz zadovoljavanje strogih kriterija kod dobivanja odobrenja za rad koje trebaju ispuniti štedno kreditne zadruge u postupku preoblikovanja u druge oblike financijskih institucija, uvesti više reda i financijske discipline u poslovanju ove donedavno najbrojnije skupine financijskih institucija.

Za očekivati je kako će se velikom broju štedno kreditnih zadruga koje su pokrenule postupak likvidacije pridružiti i one štedno kreditne zadruge koje neće dobiti dozvolu za nastavak rada kao kreditna unija, kao što će i veći dio štedno kreditnih zadruga koje su odlučile u budućnosti poslovati kao štedna banka ne dobivanjem dozvole za rad nastaviti svoje poslovanje kao kreditna unija.

Time će se i u ovom segmentu financijskog sustava Hrvatske stvoriti prostor za efikasniji nadzor poslovanja. Promjene u zakonskoj regulativi su donijele i promjene koje se odnose na nadzor ovog dijela financijskog sustava. Tako je nadzor nad poslovanjem štedno kreditnih zadruga, koji je provodilo Ministarstvo financija, preuzela Hrvatska narodna banka čime bi se znatno trebala poboljšati transparentnost u izvještavanju poslovanja ovih institucija.

Glavno obilježje transformacije štedno kreditnih zadruga je pokretanje postupka likvidacije većine štedno kreditnih zadruga. Od 104 štedno kreditne zadruge, koje su poslovale koncem 2006., njih 58,65% je već pokrenulo postupak likvidacije, a za očekivati je da će im se pridružiti i one koje od Hrvatske narodne banke ne uspiju dobiti odobrenje za rad kao štedna banka ili kreditna unija. Budući da su u radu prikazana osnovna obilježja transformacije štedno kreditnih zadruga u druge oblike financijskih institucija, tj. u štedne banke i kreditne unije, rad se može shvatiti kao polazište za buduća istraživanja koja bi trebala prikazati konačne rezultate ove transformacije i pokušati odgovoriti na pitanje zašto je veliki broj štedno kreditnih zadruga okončao poslovanje pokretanjem postupka likvidacije.

Dakle, budućim istraživanjima mogao bi se razmotriti konačni učinak nove zakonske regulative na stanje u hrvatskom financijskom sustavu nakon prestanka poslovanja štedno kreditnih zadruga i inauguriranja kreditnih unija i štednih banaka u taj sustav. Jedno je sigurno, kreditne unije i štedne banke, kao alternativni oblici budućeg ustroja štedno kreditnih zadruga, koje dobiju dozvolu za rad od strane Hrvatske narodne banke, prilika su za rast na zdravim osnovama ovih, po sadašnjoj vrijednosti imovine, malih financijskih institucija.

6. Literatura

HANFA (2006). Godišnje izvješće 2006., *Dostupno na:* <http://www.hanfa.hr/uploads/HANFA%20GOD.%20IZVJESCE%202006.%20web.pdf> *Pristup:* 15-04-2008

HANFA (2008). Mirovinski fondovi, *Dostupno na:* <http://www.hanfa.hr/index.php?ID=0&LANG=HR&AKCIJA=10> *Pristup:* 19-05-2008

HNB (2006). Godišnje izvješće za 2006. godinu, *Dostupno na:* <http://www.hnb.hr/supervizija/hsupervizija.htm?tsfsg=1b49cdc95860c4289f5b2e96e2ff731c> *Pristup:* 15-04-2008

HNB (2006). Revidirani podaci za poslovne banke na dan 31. prosinca 2006., *Dostupno na:* <http://www.hnb.hr/supervizija/hsupervizija.htm?tsfsg=1b49cdc95860c4289f5b2e96e2ff731c>, *Pristup:* 15-04-2008

Mishkin, F.S. & Eakins, S.G. (2005). *Financijska tržišta i institucije*, Mate, Zagreb, ISBN 953-246-005-5

Saunders, A. & Cornett, M.M. (2006). *Financijska tržišta i institucije*, Masmedia, Zagreb, ISBN 953-157-493-6

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o bankama, Narodne novine, 141/06, Zagreb

Zakon o kreditnim unijama, Narodne novine, 141/06, Zagreb

Zakon o štedno kreditnim zadrugama, Narodne novine, 84/02, Zagreb